

Maria Rycerz, Aleksandra Wąsowicz, Dominika Dubel, Mateusz Wolanin

Katedra Biologii, Uniwersytet Rzeszowski

35–601, ul. Zelwerowicza 4

marysia.rycerz@gmail.com; ola.vasowicz@gmail.com;

dominika.dubel@gmail.com; wolaninm@wp.pl

Received: 2.04.2022

Reviewed: 19.06.2022

NOWE STANOWISKO GNIDOSZA ROZESŁANEGO *PEDICULARIS SYLVATICA* W BESKIDZIE NISKIM

New locality of *Pedicularis sylvatica* in the Beskid Niski Mts.

Abstract: *Pedicularis sylvatica* is a rare species occurring mainly in western and southern Poland. Most localities in SE Poland have not been confirmed nowadays. This paper announces a new record of the species from the east part of Beskid Niski Mts.

Key words: *Pedicularis sylvatica*, Scrophulariaceae, distribution, Carpathian Mts.

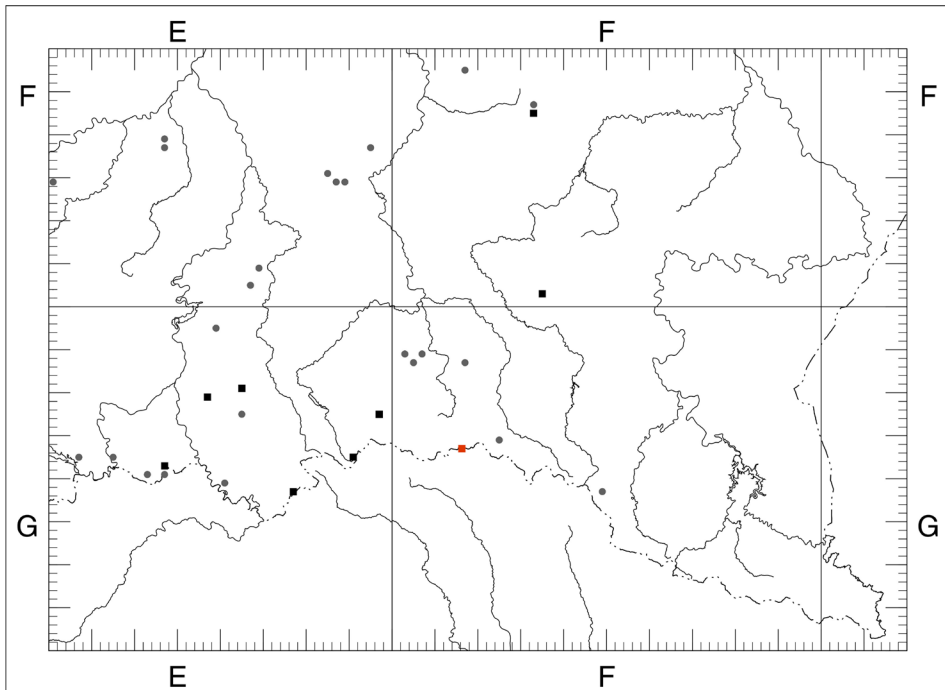
Gnidosz rozesłany *Pedicularis sylvatica* L. jest półpasożytniczą rośliną o dwuletnim cyklu życiowym. Wzniesiony pęd główny wraz z odchodzącymi od niego licznymi bocznymi rozgałęzieniami dorastają zwykle do 5–20 cm. Różowe kwiaty zawiązują się u *P. sylvatica* na wszystkich pędach, a w okresie przekwitania kielich staje się rozdęty (Pawłowski 1963; Radke, Sotek 2017; Wójcik 2017). Gatunek ten jest hemikryptofitom: rozsiewa się myrmekochorycznie i anemochorycznie (Sotek i in. 2016).

Gnidosz rozesłany rośnie najczęściej na ubogich w składniki mineralne mokrych psiarach (All. *Violion caninae*) oraz torfowiskach z klasy *Scheuchzerio-Caricetea nigrae* (Matuszkiewicz 2006; Wolanin i in. 2008; Wójcik 2017; Jonderko, Beczała 2019), rzadziej na łąkach trzęślicowych (Wójcik i in. 2021). Z uwagi na postępujące zanikanie siedlisk, do 2014 roku gatunek ten objęty był ochroną ścisłą, natomiast obecnie znajduje się pod ochroną częściową (Rozporządzenie 2014).

Zasięg ogólny *P. sylvatica* obejmuje zachodnią i środkową Europę oraz północne krańce Afryki (Euro+Med Plantbase 2022). Na terenie Polski stanowiska gnidosza rozesłanego koncentrują się głównie w części zachodniej i na południu (Zajac, Zajac 2001). Gatunek ten notowany był praktycznie na całym obszarze Karpat polskich: wielokrotnie w Beskidzie Żywieckim (Stuchlikowa, Stuchlik 1962; Guzikowa 1977; Białecka 1982), Beskidzie Śląskim (Szypuła 2000; Fiedor i in. 2003), Beskidzie Małym (Kotońska 1991), Gorcach (Kornaś, Medwecka-Kornaś 1967), Tatrach (Mirek, Piękoś-Mirkowa 1989) i Beskidzie Sądeckim (Pawłowski 1950; Nowiński 1962). We wschodniej części Karpat polskich odnajdywany był bardzo rzadko – w Beskidzie Niskim (Grodzińska 1968; Deptuch, Oklejewicz

1998), Dołach Jasielsko-Sanockich (Oklejewicz 1993) oraz na Pogórzu Dynowskim (Gutkowska 2013). Z uwagi na nietrwały charakter i zanikanie siedlisk gni-dosza, jak również brak nowszych danych florystycznych dla wielu regionów, bardzo trudno określić status większości karpaccich stanowisk. W opracowa-niach botanicznych z ostatnich 20 lat znajdujemy jedynie sporadyczne informacje na temat stanowisk *P. sylvatica* w Beskidzie Śląskim (Jonderko, Beczała 2019), Beskidzie Sądeckim (Stawowczyk 2010), Gorcach (Kozak 2007) oraz na Pogórzu Dynowskim (Gutkowska 2013). W województwie podkarpackim *P. sylvatica* jest gatunkiem bardzo rzadkim, ustępującym, m.in. dlatego wpisany został do Czer-wonej Księgi Roślin Województwa Podkarpackiego jako gatunek narażony na wy-ginięcie (VU) (Oklejewicz i in. 2015, Wójcik i in. 2021).

Nowe stanowisko *P. sylvatica* zostało odnalezione w 2021 roku, na nieregular-nie wypasanej łące w miejscowości Grab (ATPOL FG3013, 2×2 km) (Ryc. 1). Zlo-kalizowane jest ono ok. 170 m na SSW od kościoła, na wysokości 497 m n.p.m., w miejscu wysięku na wypłaszczeniu zbocza o ekspozycji NE. Na stanowisku odnotowano 34 kwitnące okazy gni-dosza, rosnące w regularnym rozproszeniu

Ryc. 1. Rozmieszczenie *Pedicularis sylvatica* we wschodniej części Karpat polskich; koło – notowania do 2000 r., kwadrat czarny – notowania po 2000 r., kwadrat czerwony – nowe stanowisko.

Fig. 1. Distribution of *Pedicularis sylvatica* in the eastern part of the Polish Carpathians; circle – records up to 2000, black square – records after 2000, red square – new locality.

Ryc. 2. *Pedicularis sylvatica*, Grab, 31.05.2021. Fot. A. Wąsowicz.

Fig. 2. *Pedicularis sylvatica*, Grab, May 31, 2021. Phot. A. Wąsowicz.

Ryc. 3. Łąka z gnidoszem rozesłanym *Pedicularis sylvatica*, Grab, 13.06.2021. Fot. M. Wolanin.

Fig. 3. Meadow with *Pedicularis sylvatica* in Grab, June 13, 2021. Phot. M. Wolanin.

na powierzchni ok. 50 m² (Ryc. 2, 3). W płacie roślinności dominowały gatunki charakterystyczne dla klas *Nardo-Callunetea* i *Molinio-Arrhenatheretea* (nomenklatura roślin naczyniowych za Mirek i in. 2020):

Zdj. fit. 13.06.2021, stok wzgórze, eksp. NE, pow. płatu 50 m², zwarcie warstwy C – 90%, D – 30%. ChCl. ***Nardo-Callunetea***: *Nardus stricta* 3.3; *Luzula campestris* 3.2; *Potentilla erecta* 3.2; *Carex pilulifera* 2.2; *Pedicularis sylvatica* 1.2; *Carex pallescens* 1.2; *Platanthera bifolia* +; *Pilosella acutifolia* +; *Polygala vulgaris* +; ChCl. ***Molinio-Arrhenatheretea***: *Festuca rubra* 3.1; *Succisa pratensis* 2.2; *Betonica officinalis* 2.2; *Anthoxanthum odoratum* 2.2; *Rhynchospora squarrosus* 2.2 (D); *Agrostis capillaris* 2.1, *Dactylorhiza majalis* 2.1; *Rumex acetosa* 1.2; *Centaurea phrygia* 1.1; *Achillea millefolium* 1.1; *Lychinis flos-cuculi* 1.1; *Lotus corniculatus* +; *Ranunculus acris* +; *Stellaria graminea* +; *Briza media* +; *Rhinanthus minor* +; *Juncus conglomeratus* +; *Hypericum tetrapterum* +; *Carex panicea* +; *Plantago lanceolata* +; *Ranunculus polyanthemus* +; *Carex hartmanii* +; *Veronica chamaedrys* +, *Alchemilla acutiloba* +; *Myosotis palustris* +; *Campanula patula* +; *Trifolium pratense* +; *Leucanthemum vulgare* +; *Prunella vulgaris* +; *Holcus lanatus* +; *Leontodon hispidus* +; *Ranunculus auricomus* +; *Cerastium holosteoides* +; *Rhinanthus serotinus* r; ChCl. ***Quercu-Fagetea***: *Cruciata glabra* +; *Equisetum sylvaticum* +; *Plagiomnium affine* + (D); ChCl. ***Scheuchzerio-Caricetea nigrae***: *Carex echinata* +; *Carex nigra* +; **inne**: *Vicia hirsuta* +; *Medicago lupulina* +; *Polytrichum commune* + (D).

Nowo odkryte stanowisko gnidosza rozesłanego jest obecnie największym we wschodniej części Beskidu Niskiego. Na stanowiskach leżących bliżej względem Bieszczadów Zachodnich – Barwinek FG32 i okolice Dołżycy FG44 (Grodzińska 1968; Zajac, Zajac 2001), rośliny tej nie obserwowano ponownie od ponad 50 lat (Oklejewicz i in. 2015). Autorzy wyrażają nadzieję na odnalezienie siedlisk i populacji *P. sylvatica* także w Bieszczadach.

Podziękowania

Serdecznie dziękujemy Panu Prof. Adamowi Zajacowi i Panu Józefowi Gajdzie za udostępnienie podkładu mapowego oraz danych z bazy ATPOL.

Literatura

- Białecka K. 1982. Rośliny naczyniowe Grupy Pilska w Beskidzie Żywieckim. Zesz. Nauk. UJ, Prace Bot. 10: 1–149.
- Deptuch W., Oklejewicz K. 1998. Notatki florystyczne z Beskidu Niskiego (Karpaty Zachodnie). Fragm. Flor. Geobot., Ser. Polonica 5: 21–26.
- Euro+Med (2006-). Euro+Med PlantBase – the information resource for Euro-Mediterranean plant diversity. Published on <http://ww2.bgbm.org/EuroPlusMed/> [accessed 28.03.2022]

- Fiedor M., Lazar E., Bernacki L. 2003. Chronione gatunki roślin naczyniowych pasma Czantorii, Stożka i Kubalonki (Beskidy Zachodnie). *Acta Biol. Sil.* 37 (54): 24–42.
- Groździńska K. 1968. Rośliny naczyniowe Pasma Bukowicy (Beskid Niski). *Fragm. Flor. Geobot.* 14 (1): 3–82.
- Gutkowska B. 2013. Flora roślin naczyniowych i stosunki geobotaniczne południowej części Pogórza Dynowskiego. Praca Doktorska, Zakład Botaniki URz, 387+174 ss.
- Guzikowa M. 1977. Rośliny naczyniowe Działów Orawskich i Bramy Sieniawskiej (południowo-wschodnia część Beskidu Żywieckiego). *Monogr. Bot.* 53: 1–267.
- Jonderko T., Beczała T. 2019. Nowe stanowisko gnidosza rozęsłanego *Pedicularis sylvatica* L. w Beskidzie Śląskim. *Przegląd Przyrodniczy* 30 (2): 108–111.
- Kornaś J., Medwecka-Kornaś A. 1967. Zespoły roślinne Gorców. I. Naturalne i na wpół naturalne zespoły nieleśne. *Fragm. Flor. Geobot.* 13 (2): 167–316.
- Kotońska B. 1991. Rośliny naczyniowe Beskidu Małego (polskie Karpaty Zachodnie). *Zesz. Nauk. UJ, Prace Bot.* 23: 1–199.
- Kozak M. 2007. Zróżnicowanie zbiorowisk łąkowych w Gorcach (Polskie Karpaty Zachodnie). *Zesz. Nauk. UJ, Prace Bot.* 41: 1–174.
- Matuszkiewicz W. 2006. Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 536 ss.
- Mirek Z., Piękoś-Mirkowa H. 1989. Polana Biały Potok, obiekt przyrodniczy godny szczególnej ochrony. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą* 45 (5–6): 71–73.
- Mirek Z., Piękoś-Mirkowa H., Zajac A., Zajac M. 2020. Rośliny naczyniowe Polski. Adnotowany wykaz gatunków. Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polska Akademia Nauk, Kraków, 526 ss.
- Nowiński M. 1962. Nowe zapiski florystyczne z Sądeczyny. *Fragm. Flor. Geobot.* 8 (2): 105–111.
- Oklejewicz K., Wolanin M., Wolanin M.N. 2015. Zagrożone gatunki roślin. W: K. Oklejewicz, M. Wolanin, M.N. Wolanin, C. Trąba, P. Wolański, K. Rogut. Czerwona księga roślin województwa podkarpackiego. *ProCarpathia, Rzeszów*, ss. 11–179.
- Oklejewicz K. 1993. Flora Dołów Jasielsko-Sanockich. *Zesz. Nauk. UJ. Prace Bot.* 26: 1–165.
- Pawłowski B. 1950. Dodatki i sprostowania do flory Sądeczyny. *Acta Soc. Bot. Pol.* 20 (2): 501–511.
- Pawłowski B. (red.) 1963. Flora Polska. Rośliny naczyniowe Polski i ziem ościennych. PWN, Warszawa-Kraków, 401 ss.
- Radke P., Sotek Z. 2017. Distribution and dynamic trends of *Pedicularis sylvatica* L. in Poland. *Journal of Ecology and Protection of the Coastline* 21: 225–232.

- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 w sprawie ochrony gatunkowej roślin (Dz. U. z 2014, poz. 1409).
- Sotek Z., Stasińska M., Malinowski R., Meller E., Grzejszczak G., Kurnicki B. 2016. Distribution and habitat properties of *Carex pulicaris* and *Pedicularis sylvatica* at their range margin in NW Poland. *Acta Soc. Bot. Pol.* 85 (3): 3507.
- Stawowczyk K. 2010. Geobotaniczne aspekty i flora pasma Radziejowej w Beskidzie Sądeckim. Praca Doktorska, Instytut Botaniki, Zakład Taksonomii Roślin i Fitogeografii UJ, 279 ss.
- Stuchlikowa B., Stuchlik L. 1962. Geobotaniczna charakterystyka pasma Policy w Karpatach Zachodnich. *Fragm. Flor. Geobot.* 8: 229–396.
- Szypuła W. 2000. Ostoje chronionych gatunków roślin naczyniowych na obszarze gminy Węgierska Gorka (Beskidy Śląski i Żywiecki). *Chrońmy Przyrodę Ojczyznę* 56 (2): 95–96.
- Wolanin M., Fąfara K., Wojton A. 2008. Nowe stanowisko *Pedicularis sylvatica* (Scrophulariaceae) na Płaskowyżu Kolbuszowskim (SE Polska). *Fragm. Flor. Geobot. Polonica* 15 (1): 131–133.
- Wójcik G. 2017. Powtórne odnalezienie gnidosza rozesłanego *Pedicularis sylvatica* L. (Orobanchaceae) w Górach Stołowych (Sudety Środkowe). *Przyroda Sudetów* 20: 49–60.
- Wójcik T., Czarna A., Gawroński S., Górecki A., Jakubowska M., Jermakowicz E., Łazarski G., Pliszko A., Podgórska M., Stachurska-Swakoń A., Stadnicka-Futoma A., Towpasz K., Wyrzykiewicz-Raszewska M., Górski P. 2021. Nowe stanowiska roślin naczyniowych Polski, 2. *Wiad. Bot.* 65: 656.
- Zajac A., Zajac M. (red.) 2001. Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce. Pracownia Chorologii Komputerowej, Instytut Botaniki UJ, Kraków, ss. 1–714.